

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

GREEN ECONOMY AND DEVELOPMENT

Social, Economic, Technological, Scientific and Popular Science Journal

**2026-YIL / AVGUST / 8-SON,
II-QISM**

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

*Elektron nashr. 2026-yil, avgust.
II-qism*

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golischeva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukirimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHDA TO'G'RIDAN-TO'G'RI XORIJIY INVESTITSİYALARNING AHAMIYATI.....	12
Usmonova Zarina	
O'ZBEKISTONDA YASHIL IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHNING HUQUQIY MEXANIZMLARI VA MAHALLIY DAVLAT HOKIMIYATI ORGANLARI FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	19
Zaripova Sabrina Zafar qizi	
O'ZBEKISTON TO'QIMACHILIK TARMOG'IDA INTEGRATSIYALASHGAN MENEJMENT TIZIMINI RAQAMLI TRANSFORMATSIYA ASOSIDA JORIY ETISH: SAMARADORLIK, TO'SIQLAR VA ISTIQBOLLAR.....	25
Sobirov Shohruh Shuxratovich	
ISTE'MOLCHILAR ORASIDA IJTIMOYIY TARMOQLARDAGI QISQA FORMATLI VIDEOKONTENTNING IMPULSIV XARID XATTI-HARAKATLARIGA TA'SIRI.....	30
Ra'no Balxiboyeva Davron qizi	
KAPITAL BOZORI ORQALI TIJORAT BANKLARI RESURS BAZASINI KENGAYTIRISH YO'LLARI.....	40
Otabek Oltiboyev	
TURIZM XIZMATLARI BOZORIDA RAQAMLASHTIRISHNING YALPI TALAB O'ZGARISHIGA TA'SIRI TAHLILI.....	45
Ochilov Laziz Siddiqovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA SOLIQ SIYOSATINING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI VA YANGI ISLOHOTLARNING MAKROIQTISODIY TAHLILI	54
Sanakulova Iroda Abrorovna	
GLOBAL IQLIM O'ZGARISHI SHAROITIDA CHO'L YAYLOVLARI IXTISOSLASHUVINI MOSLASHTIRISHNING NAZARIY-KONSEPTUAL ASOSLARI VA ILG'OR XORIJIY TAJRIBA (O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI QIZILQUM CHO'L YAYLOVLARI MISOLIDA)	61
Kozokov Najmiddin Isomiddinovich	
XALQARO OLIY TA'LIM TIZIMLARIDA UNIVERSITET BOSHQARUVINING TRANSFORMATSIYASI: INSTITUTSIONAL AVTONOMIYA, HISOBDOIRLIK VA STRATEGIK BOSHQARUV MODELLARI	68
Tursunmuratov Sherzod Turdimuratovich	
THREE GENERATIONS OF REFORM: GOVERNANCE PARADIGMS AND THE MEASUREMENT GAP IN UZBEKISTAN'S SUSTAINABLE DEVELOPMENT TRANSITION	76
Salakhutdinova Yulduz Golibovna	
ГЕНЕРАТИВНЫЙ ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ И ТРАНСФОРМАЦИЯ КОНТЕНТ-МАРКЕТИНГА	82
Умарова Нозанин Алишерзода	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA XIZMATLAR SOHASINI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	88
Sapayev Abduljalol Odinayevich	
TIJORAT BANKLARIDA TO'LOV TIZIMLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISH VA XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH	96
Berdiboyev Oltinboy Abdiboqi o'g'li	
UMUMIY IQTISODIY MUVOZANAT NAZARIYASINING ZAMONAVIY TALQINI.....	102
Murodov Alisher Murodjon o'g'li	
РОЛЬ СИСТЕМЫ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО МЕНЕДЖМЕНТА В ОБЕСПЕЧЕНИИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ И НАПРАВЛЕНИЯ ЕЁ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ	106
Уралова Сожида Анвар кизи	

JIZZAX VILOYATI TURIZMINING RIVOJLANISH DINAMIKASI, TUZILMASI VA ISTIQBOLLARI (2016–2024-YILLAR)	112
Mamadiyrov Adhamjon Qo'chqar o'g'li	
KREATIV INDUSTRIYALARNI RIVOJLANTIRISH ORQALI AHOLI BANDLIGI VA DAROMADLARINI OSHIRISH IMKONIYATLARI	121
Ulug'bekov Sardorbek Ulug'bekovich	
TIJORAT BANKLARIDA KREDITLASH AMALIYOTI SAMARADORLIGINI BAHOLASH MEZONLARI VA KO'RSATKICHLAR TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH	128
Turdiyev Eralijon Muxtarovich	
OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA BUDJETDAN TASHQARI TUSHUMLAR AUDITINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	134
Abduraxmonov Saidqosimxon Abduhamid o'g'li	
CHAKANA BANK XIZMATLARINI RAQAMLI TRANSFORMATSIYA QILISHNING NAZARIY JIHATLARI	138
Asqarov Fayzullo G'iyosiddin o'g'li	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA BILIM VA MALAKALARNI RAQAMLI BAHOLASH TIZIMINING NAZARIY-IQTISODIY ASOSLARI	148
Abdiyev Nosir Raximovich	
Muzaffarova Mohira Nuraliyevna	
O'ZBEKISTON BANK SEKTORIDA MOLIYAVIY JINOYATLARGA QARSHI KURASHISHDA SUN'YI INTELLEKT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI	154
Berdiboyev Oltinboy Abdiboqi o'g'li	
SURXONDARYO VILOYATIDA TURIZM INFRATUZILMASINING HUDUDII RIVOJLANISH DARAJASINI QIYOSIY BAHOLASH	160
Omonova Nigora Bahodir qizi	
ZAMONAVIY TO'LOV TIZIMLARINING INSTITUTSIONAL RIVOJLANISHINI STRATEGIK BOSHQARISH MEXANIZMLARI	167
Iskandarov Xurshid Iskandarovich	
TEXNOLOGIK AVLOD ALMASHINISHI SHAROITIDA ALOQA KORXONALARI TOVAR-MODDIY ZAXIRALARINING QADRSIZLANISHINI HISOBGA OLISH USLUBIYATINI TAKOMILLASHTIRISH	175
Jamilov Jushqin Jonon o'g'li	
SANOAT KORXONALARINING INNOVATSION RIVOJLANISH DARAJASINI ANFIS ASOSIDA MODELLASHTIRISH	181
Avazova Nafisa Namazovna	
O'ZBEKISTONDA KICHIK BIZNESNING RAQAMLI RIVOJLANISHINI BAHOLASH: O'ZSME-DDI MODULINING METODOLOGIYASI VA AMALIY JORIY ETISH MEXANIZMI	186
Rajabov Sirojiddin Mansurovich	
ISLOM MOLIYASI TAMOYILLARINING IQTISODIY SAMARADORLIKNI TA'MINLASHDAGI AHAMIYATI	193
Kenjaeva Durdona Ravshan qizi	
ФАКТОРНЫЙ АНАЛИЗ КАК ИНСТРУМЕНТ ИССЛЕДОВАНИЯ ПРОИЗВОДСТВЕННОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ	198
Аюбов Ойбек Улугбек угли	
YASHIRIN IQTISODIYOTGA QARSHI KURASHISHDA MA'LUMOTLAR TAHLILINI MATEMATIK MODELLASHTIRISH	204
Raximov Sarvarbek Abdumutalibjonovich	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINI QO'LLAB-QUVVATLASH, ULARNI MOLIYALASHTIRISHNI RAG'BATLANTIRISH BO'YICHA CHORA-TADBIRLARNING ASOSIY YO'NALISHLARI	211
Umarova Gulzodxon Qodirbekovna	

MEHMONXONA XO'JALIKLARI SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING INTEGRAL MEXANIZMI VA EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH	216
Rahimov Hasan Abdusaitovich	
NOMODDIY AKTIVLAR BO'YICHA OSHKORALIKNI TAKOMILLASHTIRISH VA MILLIY HISOBNI XALQARO STANDARTLAR BILAN UYG'UNLASHTIRISH.....	221
Ishankulov Izzatilla Nurillayevich	
SANOATLASHTIRISH ORQALI MILLIY IQTISODIYOT RAQOBATBARDOSHLIGINI TA'MINLASHDA UNUMDORLIK OMILI.....	226
Erkayev Akrom Normuxammadovich	
INNOVATSION O'ZGARISHLAR ASOSIDA AHOLI FAROVONLIGINI OSHIRISHNING 2030-YILGACHA MO'LJALLANGAN PROGNOZ SSENARIYLARI VA ULARNING SEZGIRLIK TAHLILI	232
Amrullayev Dadaxon	
ЭКОНОМЕТРИЧЕСКОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ УЯЗВИМОСТИ СТРАН ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ И СТРУКТУРНОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ	237
Эркинбаева Камила Жавланбековна	
TIJORAT BANKLARI BIZNES MODELINING RAQAMLI TRANSFORMATSIYASI: ZAMONAVIY TENDENSIYALAR VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI	243
Sh. Nurullayeva	
S. Narimonov	
OLIY TA'LIMDA RAQAMLI EKOTIZIMNI SHAKLLANTIRISHDAGI XAVF-XATARLAR (RISKLAR) VA BOSHQARUV MUAMMOLARI.....	249
Pirmanov Oxunjon Baxridin o'g'li	
НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ РАЗВИТИЯ ДИСТАНЦИОННОГО БАНКОВСКОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ	256
Шомуродов Равшан Турсункулович	
Хакимов Хафизбек Хамза угли	
Джумабаева Гаянэ Рахимовна	
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA AVTOTRANSPORT XIZMATLARI BOZORINING RAQOBATBARDOSHLIGINI EKOLOGIK-IQTISODIY OMILLAR ASOSIDA OSHIRISH YO'LLARI	263
Sultanov Sulaymon Safarboy o'g'li	
TIJORAT BANKLARIDA TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI KREDITLASH SAMARADORLIGINI BAHOLASH VA UNI OSHIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI.....	269
Abdushukurova Mehribonu Dilmurod qizi	
CHORVACHILIK MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQRISH, YER RESURLARIDAN FOYDALANISH VA AHOLINING XARID QOBILIYATI MUVOFIQLIGINI BAHOLASH	276
Ramazonov Zafar Ulug'bekovich	
ИННОВАЦИОННЫЙ МЕНЕДЖМЕНТ СТРАХОВЫХ КОМПАНИЙ КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ СТРАХОВОГО РЫНКА	281
Мирахмедова Мафтуна Ибрагимовна	
TIJORAT BANKLARIDA FOIZ SIYOSATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING AMALIY JIHATLARI.....	288
Orifova Dilnoza Obid qizi	
XALQARO KREDIT LINIYALARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI.....	295
Aliyev Bekzod Ilhomovich	
ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К СОВЕРШЕНСТВОВАНИЮ УЧЁТА И АНАЛИЗА ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УСЛУГ В НЕГОСУДАРСТВЕННЫХ ВЫСШИХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ	301
Холикова Дурдона Бунёдjon кизи	

TOSHKENT VILOYATIDA ISHLAB CHIQUARISH SOHASIDA KICHIK BIZNESNING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA HUDUDIIY DIFFERENSIATSIYASI.....	308
Salimov Burxoniddin	
IJTIMOIIY-IQTISODIIY ADOLATNI TA'MINLASHDA SINERGETIK YONDASHUV: ZANJIRLI ADOLAT KONSEPSIYASI.....	314
Alimov Nasimjon Hoshimovich	
AQLLI SHAHAR TIZIMIDA IJTIMOIIY SOHA BOSHQARUVI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING TASHKILIIY-IQTISODIIY MEXANIZMLARI.....	319
Radjabov Bunyod Abduxalilovich	
QO'SHILGAN QIYMATNI TAQSIMLASHNING SAMARALI SOLIQ MEXANIZMIGA OID XORIJ TAJRIBALARI.....	326
A.A. Bobomurodov	
O'ZBEKISTONNING "YASHIL IQTISODIYOT" TIZIMIGA O'TISH ZARURIYATI VA XIZMATLAR SOHASI UCHUN IQTISODIIY AHAMIYATI.....	333
Y.M.Xalikov	
OLIIY TA'LIM TASHKILOTLARIDA AKADEMIK FAOLIYATNI BOSHQARISHNING NAZARIY VA METODOLOGIK ASOSLARI.....	342
Ixtiyorov Bekzod Zulfiqor o'g'li	
YOSHLARNING RAQAMLI MEHNAT PLATFORMALARIDA BARQAROR BANDLIGINI RISKKA ASOSLANGAN STRATEGIK BOSHQARISH.....	349
Palvonova Sevara Baxromovna	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA XIZMAT KO'RSATISH TARMOQLARIDA INNOVATSION BOSHQARUV TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH.....	355
Almanov Ilhom Sultonovich	
MAKTABGACHA TA'LIM XIZMATLARINI GEYMIKATSIIYALASH ASOSIDA TA'LIM SIFATI VA IQTISODIIY SAMARADORLIKNI OSHIRISH	362
Aslonova Rushano Ilxomovna	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARIDA RAQAMLI PLATFORMALARDAN FOYDALANISHNING IQTISODIIY NATIJADORLIKKA TA'SIRINI BAHOLASH.....	368
Tursunxo'jayeva Gulnoza Jamoliddin qizi	
HUDUDLARNING IQTISODIIY RIVOJLANISHIDA ISTE'MOLCHILAR HUQUQLARINI HIMOYA QILISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	374
Xolmatov Azamatjon Abdupattoyevich	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ЭКСПОРТА В УЗБЕКИСТАНЕ: ЭКОНОМЕТРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ЭКСПОРТНОЙ АКТИВНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ	380
Муниса Турдибаева	
LOYIHA MENEJERLARINING SOFT SKILLS KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHNING LOYIHALAR IQTISODIIY SAMARADORLIGIGA TA'SIRI	394
Zairova Farida To'xtamurod qizi	
TIBBIY XIZMAT KO'RSATUVCHI KORXONALAR FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA IQTISODIIY KO'RSATKICHLAR TIZIMIDAN FOYDALANISH.....	400
O'roqov Firdavs Ortiqniyoz o'g'li	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA KORXONALAR FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING NAZARIY-USLUBIIY ASOSLARI	407
Jumaev Sohob Baxodirovich	
O'ZBEKISTONDA RAQAMLI VA BARQAROR TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING TRANSFORMATSIYON MODELII.....	412
Murodullayeva Guljaxon A'zamjon qizi	
INSON KAPITALINI BOSHQARISHNING ILMIY-NAZARIY VA USLUBIIY ASOSLARI	418
Djalilova Dilbar Abdikarim qizi	

RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA O'ZBEKISTONNING INVESTITSION JOZIBADORLIGINI OSHIRISH MEXANIZMLARI	426
Olimboyeva Nazokat Abdujabbor qizi	
KICHIK VA O'RTA BIZNES SUBYEKTLARIDA INTEGRALLASHGAN RISKKA YO'NALTIRILGAN AUDIT MODELIDAN FOYDALANISH USLUBIYOTI.....	431
Muydinov Erkin Jamaldinovich	
MINTAQA IQTISODIYOTINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA TADBIRKORLIK FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING INSTITUTSIONAL MEXANIZMLARI	441
Bekbergenov G'ayrat Shuxratovich	
YENGIL SANOAT KORXONALARINING EKSPORT FAOLIYATINI SOLIQ MEXANIZMLARI ASOSIDA MOLIYAVIY RAG'BATLANTIRISH	446
O'rinova Umida Qodirjonovna	
SOG'LIQNI SAQLASHNING YAGONA RAQAMLI EKOTIZIMIDA KIBERXAVFSIZLIK RISKLARINI BOSHQARISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH	450
Turayeva Nafisa Odiljonovna	
XORAZM VILOYATIDA YER BOZORI INFRATUZILMASINI TAKOMILLASHTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI	456
Ubaydov Mirshod Ismailovich	
O'ZBEKISTON UY-JOY BOZORIDA MOLIYAVIY PUFAK XAVFINI BAHOLASH: INTEGRAL INDEKSNI SHAKLLANTIRISH VA EKONOMETRIK TAHLIL	462
Botirov Islombek Ulug'bek o'g'li	
SUTCHILIKGA IXTISOSLASHGAN CHORVACHILIK KORXONALARIDA TANNARXNING BUXGALTERIYA HISOBINING OBYEKTI SIFATIDA O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	467
Razzoqov Abbas Abdumalik o'g'li	
BUDJET TASHKILOTLARIDA MOLIYAVIY XATO VA NOMUVOFIQLIKLAR ICHKI AUDITINING INSTITUTSIONAL-TASHKILY MEXANIZMI	472
Mulayev Farxod Alisherovich	
SHAHAR INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISHDA EKOLOGIK BARQARORLIK TAMOYILLARINI JORIY ETISH: MUAMMOLAR, INNOVATSION YECHIMLAR VA ISTIQBOLLAR.....	477
Nurtayev Zaxriddin	
SANOATNING «DRAYVER» SOHALARINI RIVOJLANTIRISH ORQALI IQTISODIY O'SISHNI JADALLASHTIRISH	482
Xolbozorov Muzraf Yusup o'g'li	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ ЦИФРОВОГО СТРАХОВАНИЯ ТУРИСТСКИХ РИСКОВ В УЗБЕКИСТАНЕ	489
Усманова Азиза Бахтиер кизи	
TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN AHOLIGA KO'RSATILADIGAN XIZMATLARNI TAKOMILLASHTIRISHNING NAZARIY-KONSEPTUAL ASOSLARI.....	497
Rajabov Saidrasul Xalil o'g'li	
AYOLLAR TADBIRKORLIGI VA GENDER TENGLIGI: XITOIY VA O'ZBEKISTON MEHNAT BOZORLARI TRANSFORMATSIYASI MISOLIDA	504
Xasanova Shaxzoda	
SOLIQ TIZIMIDA MARKIROVKALASH ORQALI XUFIYONA IQTISODIYOT VA SOLIQDAN QOCHISHNI QISQARTIRISH AMALIYOTI TAHLILI.....	510
Ismailov Bobir Salomovich	
MOLIYAVIY HISOBOTNING XALQARO STANDARTLARI ASOSIDA BOSHQARUV HISOBOTI METODOLOGIYASINI SHAKLLANTIRISH KONSEPSIYALARI	517
Eshniyazova Yulduz Yuldashbayevna	
HUDUDIY IQTISODIY TIZIMNI INNOVATSION BOSHQARISHDA "INNOVATSION EKOTIZIM" KONSEPSIYASI ASOSIDA ICHKI VA TASHQI MUHITLAR O'RTASIDAGI DINAMIK O'ZARO TA'SIRLARNI BAHOLASH.....	521
Xolov Azimjon	

ECONOMIC AND ORGANIZATIONAL MECHANISMS FOR THE DEVELOPMENT OF GREEN TOURISM	530
Abdurashidova Mahfuza Tolibjon kizi	
TIJORAT BANKLARIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA JARAYONLARINI BOSHQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI.....	534
Kulboyeva Nargiz Majitovna	
SAVDO XIZMATLARINI RAQAMLASHTIRISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI BAHOLASH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH	545
Raxmanov Sherzod Shuxratovich	

SAVDO XIZMATLARINI RAQAMLASHTIRISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI BAHOLASH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH

Raxmanov Sherzod Shuxratovich
Sharof Rashidov nomidagi
Samarqand davlat universiteti mustaqil izlanuvchisi,
E-mail: Shuxratovich2333@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada savdo xizmatlarini raqamlashtirish jarayonlarining iqtisodiy samaradorligini baholashning nazariy va amaliy jihatlarini tadqiq etilgan. Tadqiqotda raqamlashtirish samaradorligini faqat daromad yoki foyda o'sishi orqali emas, balki xarajatlarni tejash, mehnat unumdorligi, mijozlarni jalb qilish qiymati, raqamli kanallar rentabelligi hamda investitsiyalarning qaytish muddatini kompleks baholash taklif etilgan. Shuningdek, savdo xizmatlarini raqamlashtirishning iqtisodiy samaradorligini baholash uchun integral ko'rsatkich shakllantirilib, uning tarkibiy elementlari asoslangan. Taklif etilayotgan metodika savdo korxonalarida raqamli investitsiyalar samaradorligini aniqlash va boshqaruv qarorlarini takomillashtirish imkonini beradi.

Kalit so'zlar: savdo xizmatlari, raqamlashtirish, elektron tijorat, iqtisodiy samaradorlik, raqamli texnologiyalar, raqamli investitsiyalar, mehnat unumdorligi, rentabellik, raqamli platforma, integral ko'rsatkich.

Abstract: This article examines the theoretical and practical aspects of evaluating the economic efficiency of trade service digitalization processes. The study proposes a comprehensive evaluation of digitalization efficiency, considering not only revenue or profit growth, but also cost savings, labor productivity, customer acquisition cost, digital channel profitability, and return on investment period. Additionally, an integral indicator was formulated to assess the economic efficiency of trade service digitalization, and its structural elements were substantiated. The proposed methodology enables commercial enterprises to determine the effectiveness of digital investments and improve management decision-making.

Keywords: trade services, digitalization, e-commerce, economic efficiency, digital technologies, digital investments, labor productivity, profitability, digital platform, integral indicator.

Аннотация: В данной статье исследуются теоретические и практические аспекты оценки экономической эффективности процессов цифровизации торговых услуг. В исследовании предложена комплексная оценка эффективности цифровизации не только за счет роста доходов или прибыли, но и с учетом экономии затрат, производительности труда, стоимости привлечения клиентов, рентабельности цифровых каналов и срока окупаемости инвестиций. Также сформирован интегральный показатель для оценки экономической эффективности цифровизации торговых услуг и обоснованы его структурные элементы. Предлагаемая методика позволяет определить эффективность цифровых инвестиций в торговых предприятиях и усовершенствовать управленческие решения.

Ключевые слова: торговые услуги, цифровизация, электронная коммерция, экономическая эффективность, цифровые технологии, цифровые инвестиции, производительность труда, рентабельность, цифровая платформа, интегральный показатель.

KIRISH

Raqamli iqtisodiyotning jadal rivojlanishi natijasida savdo xizmatlarini tashkil etish, boshqarish va iste'molchilarga yetkazib berish mexanizmlarida tub o'zgarishlar yuz bermoqda. Elektron tijorat, *marketplace* platformalari, mobil ilovalar, raqamli to'lov tizimlari, CRM va ERP texnologiyalari, sun'iy intellekt hamda katta ma'lumotlar tahlilidan foydalanish savdo korxonalarining faoliyat yuritish usullarini takomillashtirib, ularning iqtisodiy samaradorligini ta'minlashda muhim omilga aylanmoqda.

Bugungi kunda savdo xizmatlarini raqamlashtirish nafaqat mahsulotlarni internet orqali sotishni tashkil etish bilan cheklanib qolmay, balki savdo jarayonlarining barcha bosqichlarini raqamli texnologiyalar asosida to'liq qamrab olishni nazarda tutadi. Xususan, mijozlarni jalb qilish, buyurtmalarni qabul qilish, to'lovlarni amalga oshirish, ombor zaxiralarini boshqarish, logistika jarayonlarini muvofiqlashtirish va sotuvdan keyingi xizmat ko'rsatishning avtomatlashtirilishi korxonalarning operatsion xarajatlarini maqbullashtirish hamda mehnat unumdorligini sezilarli darajada oshirish imkonini bermoqda.

Savdo xizmatlarini raqamlashtirishning iqtisodiy samarasi, avvalo, savdo hajmining muttasil oshishi, xarajatlarning qisqarishi, mehnat unumdorligining ortishi, mijozlar bazasining kengayishi va foydalilik darajasining yaxshilanishi orqali namoyon bo'ladi. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalarni joriy etish muayyan dastlabki investitsiyalarni yo'naltirishni taqozo etadi. Bu jarayon ushbu sarmoyalarning qanday iqtisodiy natija berayotganini aniq belgilash orqali kelgusi strategik qadamlarni rejalashtirish uchun mustahkam zamin yaratadi.

O'zbekistonda raqamli iqtisodiyot va elektron tijoratni rivojlantirish davlat iqtisodiy siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida shakllanmoqda. Elektron to'lov tizimlarining takomillashuvi, internet tarmog'idan foydalanish imkoniyatlarining kengayishi, raqamli platformalarning ko'payishi va tadbirkorlik subyektlarining elektron savdoga faol jalb qilinishi savdo xizmatlari bozorining ijobiy transformatsiyasini tezlashtirmoqda. Mazkur jarayon savdo korxonalarini yangi biznes modellarini joriy etishga va raqamli texnologiyalardan yanada samarali foydalanishga rag'batlantirmoqda.

Amaliyotda savdo xizmatlarini raqamlashtirish samaradorligini baholash tizimini yanada takomillashtirish imkoniyatlari mavjud. An'anaviy yondashuvlarda raqamli texnologiyalarning iqtisodiy natijasi asosan savdo hajmi yoki foydaning o'sishi orqali baholanib kelinmoqda. Ushbu tahlil ko'lamini kengaytirib, raqamlashtirishning xarajatlarni tejash, mehnat unumdorligi, mijozlar faolligi, raqamli savdo ulushi va investitsiyalarning qaytimi kabi muhim jihatlarni ham inobatga olish yuksak ijobiy natijalarni beradi. Shuning uchun, savdo xizmatlarini raqamlashtirish samaradorligini kompleks baholashga imkon beruvchi yagona metodik yondashuvni ishlab chiqish dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Savdo xizmatlarini raqamlashtirish samaradorligini baholashda "xarajat–natija", ROI, mehnat unumdorligi, raqamli savdo ulushi va operatsion xarajatlarni tejash kabi alohida ko'rsatkichlardan foydalanish tajribasi yaxshi yo'lga qo'yilgan. Ushbu ko'rsatkichlarni kompleks tarzda o'zaro muvofiqlashtirib qo'llash orqali raqamlashtirishning umumiy iqtisodiy samaradorligini yanada to'laqonli va aniq ifodalashga erishiladi. Shu nuqtai nazardan, moliyaviy, operatsion, mehnat, bozor va mijozlar samaradorligini o'zida mujassam etgan yagona integral ko'rsatkichni shakllantirish ilmiy jihatdan yuqori maqsadga muvofiqdir.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Savdo xizmatlarini raqamlashtirishning iqtisodiy samaradorligi zamonaviy iqtisodiyotda raqamli transformatsiya, elektron tijorat, platformali biznes modellari va korxonalar unumdorligi bilan o'zviy bog'liqlikda tadqiq etilmoqda. Mavjud ilmiy va institutsional manbalarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, raqamlashtirishning iqtisodiy samarasi, eng avvalo, operatsion xarajatlarni kamaytirish, mehnat unumdorligini oshirish, yangi bozor hamda mijozlar segmentiga chiqish, savdo hajmini kengaytirish va boshqaruv qarorlarining sifatini yaxshilash orqali namoyon bo'ladi.

OECD tadqiqotlarida korxonalarni raqamlashtirish samaradorlik, innovatsion faollik hamda raqobatbardoshlikni oshirishning muhim omili sifatida baholanadi. Ayniqsa, raqamli texnologiyalar kichik va o'rta korxonalarga operatsion hamda tranzaksiya xarajatlarini kamaytirish, mijozlar qamrovini kengaytirish va biznes jarayonlarini avtomatlashtirish imkonini berishi ta'kidlangan [1].

OECDning 2024-yildagi tadqiqotida raqamli vositalardan foydalanayotgan kichik va o'rta biznes subyektlari uchun asosiy iqtisodiy natijalar sifatida rentabellikning oshishi, ichki savdoning kengayishi, mijozlar qamrovining ortishi va avtomatlashtirish hisobiga unumdorlikning yaxshilanishi ko'rsatilgan [2].

Boshqa bir OECD tadqiqotida raqamli platformalarning savdo korxonalariga ta'siri alohida o'rganilgan. Unda onlayn platformalar kichik biznes subyektlariga yangi bozor va mijozlarga chiqish, logistika va ayrim biznes funksiyalarini outsorsing qilish, axborot almashinuvini yaxshilash hamda miqyos iqtisodiyotidan unumli foydalanish imkonini berishi qayd etilgan. Ayniqsa, tadqiqotlarda onlayn platformalardan foydalanish chakana savdo kabi xizmat ko'rsatish tarmoqlarida unumdorlikni sezilarli oshirishi ko'rsatilgan [3].

OECD *Digital Economy Outlook* tadqiqotlarida esa korxonalarning raqamli texnologiyalarni qabul qilish darajasi ularning hajmi bilan bog'liqligi ko'rsatiladi. Yirik korxonalar bulutli texnologiyalar, katta ma'lumotlar tahlili, IoT va sun'iy intellekt kabi texnologiyalarni kichik korxonalarga nisbatan tezroq joriy etmoqda [4].

2025-yilgi OECD tadqiqotida raqamlashtirish korxonalarga yangi bozorlarga chiqish va operatsion faoliyat samaradorligini oshirish orqali raqobatbardoshlikni kuchaytirishi qayd etilgan. Tadqiqotda raqamlashtirishning iqtisodiy natijasini baholash bilan bir qatorda raqamli yetuklik, sun'iy intellekt, *fintech* va raqamli xavfsizlik kabi omillar ham muhim o'rin tutishi ko'rsatiladi [5].

O'zbekiston sharoitida savdo xizmatlarini raqamlashtirishning iqtisodiy ahamiyati, avvalo, elektron tijorat bozorining jadal kengayishi bilan namoyon bo'lmoqda. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasining rasmiy ma'lumotlariga ko'ra, elektron tijorat savdo hajmi 2016–2024-yillar oralig'ida 6,0 mlrd so'mdan 15 211,5 mlrd so'mga yetgan. Mazkur dinamika elektron savdoning mamlakat savdo tizimidagi iqtisodiy ahamiyati sezilarli darajada oshganini ko'rsatadi [6].

O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishning institutsional asoslari "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi bilan mustahkamlangan. Mazkur strategiyada raqamli infratuzilmani rivojlantirish, iqtisodiyot tarmoqlarini raqamli transformatsiya qilish va raqamli texnologiyalardan foydalanishni kengaytirish ustuvor vazifalar sifatida belgilangan [7].

Elektron tijoratning huquqiy va tashkiliy asoslari O'zbekiston Respublikasining "Elektron tijorat to'g'risida"gi O'RQ–792-son Qonuni¹ bilan belgilangan. Mazkur qonun elektron tijorat sohasidagi munosabatlarni tartibga solish orqali raqamli savdo xizmatlarining rivojlanishi uchun mustahkam huquqiy zamin yaratadi [8].

Shuningdek, O'zbekistonda elektron tijoratni rivojlantirish bo'yicha 2024-yil 26-dekabrda 885-son² Hukumat qarori qabul qilingan bo'lib, unda elektron tijorat sohasini yanada rivojlantirishga qaratilgan amaliy chora-tadbirlar belgilangan [9].

O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasining "Raqamli iqtisodiyot" bo'yicha rasmiy statistik ma'lumotlar bazasida elektron tijoratda yaratilgan yalpi qo'shilgan qiymat, elektron tijoratning YalMdagi ulushi, AKT savdosi va AKT xizmatlari kabi ko'rsatkichlarning alohida yuritilishi raqamli savdoning iqtisodiy natijalarini statistik jihatdan baholash imkoniyatlarini yanada kengaytiradi [10].

Shunday qilib, adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, mavjud tadqiqotlarda raqamlashtirishning unumdorlik, xarajatlarni kamaytirish, savdo hajmini kengaytirish, mijozlar qamrovini oshirish va raqobatbardoshlikka ta'siri yetarlicha asoslangan. Ushbu ilmiy izlanishlarni yanada boyitish maqsadida savdo xizmatlarini raqamlashtirishning iqtisodiy samaradorligini moliyaviy, operatsion, mehnat, bozor va mijozlar samaradorligini yagona integral tizimda birlashtirib baholash masalasiga chuqurroq yondashish maqsadga muvofiqdir.

Shu jihatdan, mazkur tadqiqotning ilmiy yondashuvi mavjud metodikalarni yanada takomillashtirgan holda raqamlashtirish samaradorligini faqat elektron savdo hajmi yoki foyda o'sishi bilan cheklamay, balki xarajatlarni tejash, mehnat unumdorligi, raqamli savdo ulushi, investitsiyalar rentabelligi va mijozlar faolligini birgalikda hisobga olishga asoslanadi. Bu esa savdo korxonalarida raqamli transformatsiyaning haqiqiy iqtisodiy samarasini yanada aniq va mukammal baholash imkonini beradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda savdo xizmatlarini raqamlashtirishning iqtisodiy samaradorligini baholash uchun tizimli yondashuv, statistik tahlil, taqqoslama hamda indeks usullari, shuningdek, iqtisodiy-matematik va integral baholash metodlaridan foydalanildi. Tadqiqot metodologiyasining asosiy maqsadi raqamli texnologiyalarni joriy etish natijasida savdo korxonalarida yuzaga keladigan moliyaviy, operatsion, mehnat hamda bozor samaradorligini kompleks baholashdan iborat.

TAHLIL VA NATIJALAR

Savdo xizmatlarini raqamlashtirish korxonalarning biznes jarayonlarini avtomatlashtirish, mijozlar bilan o'zaro aloqalarni takomillashtirish, savdo kanallarini kengaytirish hamda operatsion xarajatlarni maqbullashtirish orqali iqtisodiy samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi. O'zbekiston Respublikasida elektron tijorat hajmining keskin o'sishi ushbu jarayonning amaliy ahamiyatini yaqqol namoyon etadi. Rasmiy statistik ma'lumotlarga ko'ra, elektron tijorat savdo hajmi 2016–2024-yillar oralig'ida 6,0 mlrd so'mdan 15 211,5 mlrd so'mga yetgan.

Mazkur o'sish savdo korxonalarida raqamli kanallardan foydalanish ko'lamini uzluksiz kengayib borayotganini ko'rsatadi. Shu bilan birga, elektron savdo hajmining ortishi raqamlashtirishning iqtisodiy samaradorligini to'liq ifodalab bera olmaydi. Chunki korxona raqamli platformaga muayyan mablag' yo'naltirgan holda savdo hajmini oshirishi mumkin, biroq texnologik hamda marketing xarajatlarni to'g'ri maqbullashtirish orqali kutilgan iqtisodiy

1 O'zbekiston Respublikasining Qonuni, 29.09.2022 yildagi O'RQ-792-son <https://lex.uz/uz/docs/-6213382>

2 O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori, 26.12.2024 yildagi 885-son <https://lex.uz/uz/docs/-7282643>

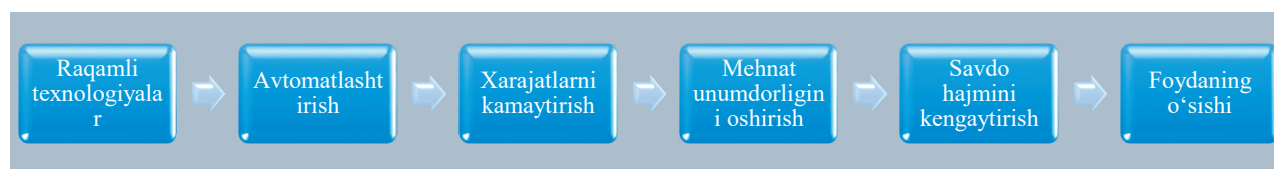
naf va foyda darajasini yanada yuqorilattirish imkoniyati saqlanib qoladi. Shu sababli samaradorlikni “natija/xarajat” nisbatiga asoslangan kompleks ko'rsatkichlar orqali baholash maqsadga muvofiqdir.

Tadqiqot natijasida savdo xizmatlarini raqamlashtirish samaradorligini baholash uchun beshta asosiy yo'nalishni o'z ichiga oluvchi ko'rsatkichlar tizimi taklif etiladi (1-jadval).

1-jadval
Savdo xizmatlarini raqamlashtirishning iqtisodiy samaradorligini baholash ko'rsatkichlari ³

Baholash yo'nalishi	Asosiy ko'rsatkich	Iqtisodiy mazmuni
Moliyaviy samaradorlik	ROI, foyda o'sishi, rentabellik	Raqamli investitsiyalarning moliyaviy natijadorligini namoyon etadi
Xarajat samaradorligi	Xarajatlarni maqbullashtirish va tejash	Avtomatlashtirish hisobiga tejalgan operatsion mablag'lar hajmini aniqlaydi
Mehnat samaradorligi	Savdo hajmi / xodimlar soni	Raqamlashtirishning mehnat unumdorligini oshirishga ta'sirini aks ettiradi
Bozor samaradorligi	Raqamli savdo ulushi	Korxonaning raqamli kanallar va platformalardan foydalanish darajasini ifodalaydi
Mijozlar samaradorligi	Takroriy xaridlar va mijozlar faolligi	Raqamli xizmatlarning mijozlar xatti-harakati hamda sodiqligiga ta'sirini baholaydi

Ushbu ko'rsatkichlarning o'zaro bog'liqligi raqamlashtirishning iqtisodiy samarasi quyidagi zanjir asosida shakllanishini ko'rsatadi (1-rasm):

1-rasm. Savdo xizmatlarini raqamlashtirishning iqtisodiy samaradorligi

Raqamlashtirishning bevosita iqtisodiy samaralaridan biri savdo operatsiyalarini bajarish xarajatlarini maqbullashtirishdir. Buyurtmalarni avtomatik qayta ishlash, elektron hisob-kitoblarni yo'lga qo'yish, omborni raqamli boshqarish hamda mijozlar bilan aloqalarni avtomatlashtirish operatsion jarayonlarni tezlashtirib, ma'muriy va qo'l mehnatiga bog'liq xarajatlarni sezilarli darajada qisqartirish imkonini beradi.

Raqamlashtirish jarayonining iqtisodiy samaradorligini belgilashda investitsiyalarning qaytimi eng muhim ko'rsatkichlardan biri hisoblanadi. Raqamli investitsiyalar rentabelligi (RI_r) quyidagi formula yordamida hisoblanadi:

$$RI_r = \frac{\Delta F}{RI} \times 100 \quad (1)$$

Bu yerda:

- ΔF — raqamlashtirish natijasida olingan qo'shimcha foyda;
- RI — raqamli texnologiyalarga yo'naltirilgan investitsiyalar hajmi.

Amaliy misol: Savdo korxonasi elektron savdo platformasi, CRM tizimi hamda avtomatlashtirilgan ombor tizimiga 500 mln so'm investitsiya kiritib, buning natijasida yiliga 150 mln so'm qo'shimcha foydaga ega bo'lsa, investitsiya rentabelligi quyidagicha shakllanadi:

$$RI_r = 150 / 500 \times 100 = 30 \%$$

Demak, ushbu investitsiyaning yillik rentabelligi 30 foizni tashkil etadi. Shu bilan birga, investitsiya samaradorligini baholashda faqat ROI emas, balki sarmoyaning qoplanish muddati (*payback period*) ham inobatga olinishi ilmiy-amaliy jihatdan yuqori natija beradi.

Raqamli texnologiyalarning savdo korxonalari iqtisodiy samaradorligiga ta'sir ko'rsatadigan yana bir asosiy yo'nalishi mehnat unumdorligining oshishidir:

$$MU = \frac{S}{I} \quad (2)$$

Bu yerda:

- MU — mehnat unumdorligi;
- S — savdo hajmi;
- I — xodimlar soni.

Masalan, raqamlashtirish joriy etilishidan oldin bir xodimga 200 mln so'mlik savdo hajmi to'g'ri kelgan bo'lib, raqamli yechimlar tatbiq etilgach bu ko'rsatkich 280 mln so'mga yetgan bo'lsa, mehnat unumdorligi:

- $280 / 200 \times 100 = 140 \%$, ya'ni 40 foizga oshganligini ko'rsatadi

• ya'ni 40 foizga oshganligini ko'rsatadi. Bu holat raqamli avtomatlashtirish xodimlarni bir xildagi takrorlanuvchi operatsiyalardan ozod etib, ularning kuch-g'ayratini yuqori qo'shilgan qiymat yaratuvchi strategik vazifalarga yo'naltirish imkoniyatini ta'minlashini ifodalaydi.

Alohida baholash ko'rsatkichlarini yagona tizimga birlashtirish hamda kompleks tahlilni amalga oshirish uchun Integral raqamli samaradorlik indeksi (IRSI) taklif etiladi:

$$IRSI = W_1 Z_1 + W_2 Z_2 + W_3 Z_3 + W_4 Z_4 + W_5 Z_5 \quad (3)$$

bu yerda:

- Z_1 - moliyaviy samaradorlik indeksi;
- Z_2 - xarajat samaradorligi indeksi;
- Z_3 - mehnat samaradorligi indeksi;
- Z_4 - bozor samaradorligi indeksi;
- Z_5 - mijozlar samaradorligi indeksi;

$W_1 - W_5$ - tegishli ko'rsatkichlarning vazn koeffitsiyentlari.

Ushbu indeksning ustunligi shundaki, u korxonaning raqamlashtirish darajasi va uning samarasini yaxlit bitta ko'rsatkichda ifodalash imkonini beradi. Shu bilan birga, indeks tarkibidagi har bir komponentni alohida tahlil qilish orqali samaradorlikning qaysi yo'nalishlarida o'sish yuqori ekanligini hamda qaysi sohalarni yanada optimallashtirish lozimligini aniq belgilab olish mumkin (2-jadval).

2-jadval
Integral raqamli samaradorlik indeksini baholash mezonlari⁴

IRSI qiymati	Samaradorlik darajasi	Tavsif
0,00–0,20	Juda past	Raqamlashtirishning iqtisodiy samarasi boshlang'ich bosqichda va optimallashtirishni talab etadi
0,21–0,40	Past	Raqamli texnologiyalardan foydalanish ko'lamini yanada kengaytirish imkoniyatlari mavjud
0,41–0,60	O'rta	Raqamlashtirishning barqaror iqtisodiy samaradorlik darajasi ta'minlangan
0,61–0,80	Yuqori	Raqamli transformatsiya jarayonlari korxonada sezilarli ijobiy natijalarni ko'rsatmoqda
0,81–1,00	Juda yuqori	Raqamlashtirish korxonaning maksimal iqtisodiy samaradorligini ta'minlamoqda

Taklif etilayotgan metodika mavjud an'anaviy baholash usullaridan quyidagi muhim jihatlari bilan farqlanadi:

• **Birinchidan**, raqamlashtirish natijasi faqat savdo hajmining o'sishi bilan cheklanib qolmay, balki xarajatlarni maqbullashuvi va foyda ko'rsatkichlarining o'zgarishi bilan birgalikda kompleks baholanadi.

• **Ikkinchidan**, mehnat unumdorligi alohida tarkibiy komponent sifatida hisobga olinadi. Bu esa raqamlashtirishning inson resurslaridan unumli foydalanish samaradorligiga ta'sirini aniq belgilash imkonini beradi.

• **Uchinchidan**, raqamli savdo ulushi bozor transformatsiyasi va korxonaning raqamli yetukligini ko'rsatuvchi muhim indikator sifatida kiritilgan.

• **To'rtinchidan**, mijozlar faolligi va sodiqligi bilan bog'liq ko'rsatkichlarning qamrab olinishi raqamlashtirishning uzoq muddatli barqaror tijoriy natijalarini bashorat qilish hamda baholash imkonini beradi.

• **Beshinchidan**, barcha ko'rsatkichlarni yagona integral indeksga birlashtirish orqali turli savdo korxonalarining raqamlashtirish samaradorligini o'zaro taqqoslash va qiyosiy tahlil qilish imkoniyati yaratiladi.

4 Muallif ishlanmasi

Shunday qilib, taklif etilayotgan metodik yondashuv ketma-ketligi savdo xizmatlarini raqamlashtirishning iqtisodiy samaradorligini har taraflama va chuqur baholash imkonini ta'minlaydi (2-rasm).

2-rasm. Savdo xizmatlarini raqamlashtirishning iqtisodiy samaradorligini kompleks baholash algoritmi⁵

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, savdo xizmatlarini raqamlashtirish zamonaviy savdo korxonalarining iqtisodiy samaradorligi va raqobatbardoshligini oshirishning muhim omillaridan biridir. O'zbekistonda savdo xizmatlari bozori yuqori sur'atlarda rivojlanmoqda: 2025-yilda savdo xizmatlari hajmi 187 trln so'mni tashkil etib, 2024-yilga nisbatan 13,8 foizga oshgan. 2026-yil yanvar–aprel oylarida esa savdo xizmatlari hajmi 101,8 trln so'mga yetib, yillik taqqoslashda 13,9 foizga o'sgan.

Tadqiqot davomida savdo xizmatlarini raqamlashtirishning iqtisodiy samaradorligini faqat savdo hajmining o'sishi orqali baholash yetarli emasligi aniqlandi. Raqamlashtirishning haqiqiy samarasi operatsion xarajatlarning maqbullashishi, mehnat unumdorligining oshishi, raqamli savdo ulushining kengayishi, mijozlar bazasining barqaror o'sishi, investitsiyalar rentabelligi va foydaning ko'payishi kabi ko'rsatkichlarning kompleks o'zgarishi orqali namoyon bo'ladi.

Shu asosda maqolada savdo xizmatlarini raqamlashtirish samaradorligini baholash uchun Integral raqamli samaradorlik indeksi (IRSI) taklif etildi. Ushbu indeks moliyaviy, xarajat, mehnat, bozor va mijozlar samaradorligini yagona tizimga birlashtirish imkonini beradi.

Taklif etilgan metodikaning muhim jihati shundaki, u raqamlashtirishga yo'naltirilgan investitsiyaning faqat yakuniy moliyaviy natijasini emas, balki ushbu investitsiyaning korxonaning ichki biznes jarayonlari va bozor faoliyatiga ijobiy ta'sirini ham to'liq hisobga oladi. Natijada savdo korxonalarining raqamli transformatsiyasi bo'yicha qarorlarni yanada asosli va puxta qabul qilish imkoniyati yaratiladi.

Raqamlashtirishning ahamiyati savdo xizmatlarining umumiy xizmatlar bozoridagi yuqori ulushi bilan ham izohlanadi. 2026-yil yanvar–aprel oylarida O'zbekistonda savdo xizmatlari 101,8 trln so'mni tashkil etib, bozor xizmatlarining eng yirik yo'nalishlaridan biri bo'lgan. Shu sababli savdo jarayonlarini raqamlashtirishdan olinadigan samaradorlik butun xizmatlar sektorining iqtisodiy natijalariga sezilarli ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, savdo xizmatlarini raqamlashtirishning iqtisodiy samaradorligini oshirish bo'yicha quyidagi takliflar ishlab chiqildi:

Savdo korxonalarida IRSI ko'rsatkichini joriy etish. Savdo korxonalarining raqamlashtirish darajasini muntazam baholash uchun Integral raqamli samaradorlik indeksidan foydalanish va uning dinamikasini yillik monitoring qilish maqsadga muvofiq.

Raqamli investitsiyalarni ROI asosida rejalashtirish. Har bir yangi raqamli platforma, CRM, ERP, *marketplace* yoki avtomatlashtirish loyihasi bo'yicha investitsiyaning kutilayotgan rentabelligi va qoplanish muddatini oldindan aniq hisoblash lozim.

Raqamli savdo kanallarini diversifikatsiya qilish. Savdo korxonalari faqat bitta platformaga bog'lanib qolmasdan, o'z internet-do'koni, mobil ilovasi, *marketplace* va ijtimoiy tarmoqlardagi savdo kanallaridan kompleks foydalanishi dardkor.

Raqamli to'lov va buyurtma tizimlarini integratsiyalash. Buyurtma, to'lov, ombor va yetkazib berish tizimlarini yagona raqamli muhitga birlashtirish operatsion xarajatlarni kamaytirish hamda buyurtmalarni qayta ishlash tezligini oshirishga xizmat qiladi.

CRM va ma'lumotlar tahlilidan foydalanishni kengaytirish. Mijozlarning xarid qilish chastotasi, o'rtacha chek miqdori va takroriy xaridlarini tahlil qilish orqali individual marketing strategiyalarini ishlab chiqish zarur.

Raqamlashtirishning mehnat unumdorligiga ta'sirini alohida monitoring qilish. Savdo hajmining xodimlar soniga nisbati muntazam tahlil qilinib, avtomatlashtirish natijasida yaratilgan mehnat samaradorligi aniqlanishi lozim.

Hududlar bo'yicha raqamli savdo infratuzilmasini rivojlantirish. Raqamli savdo imkoniyatlarini faqat yirik shaharlarda emas, balki viloyat, tuman va qishloq hududlarida ham kengaytirish zarur. Bu savdo xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlarini hududiy jihatdan tenglashtirishga yordam beradi.

Raqamli savdo va logistika tizimlarini o'zaro bog'lash. Elektron buyurtmalarni avtomatik qayta ishlash, ombor qoldiqlarini real vaqt rejimida nazorat qilish va yetkazib berishni raqamli boshqarish orqali mahsulot aylanish tezligini oshirish mumkin.

Kichik biznes subyektlarining raqamlashtirishini rag'batlantirish. Kichik savdo korxonalariga tayyor raqamli platformalar, elektron to'lov, CRM va buxgalteriya xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish raqamli transformatsiya xarajatlarini maqbullashtiradi.

Raqamlashtirish samaradorligini muntazam statistik monitoring qilish. Savdo xizmatlari bo'yicha mavjud rasmiy statistik kuzatuvlarni raqamli savdo ulushi, elektron tijorat hajmi, raqamli to'lovlar va raqamlashtirish investitsiyalari kabi indikatorlar bilan kengaytirish maqsadga muvofiq. Milliy statistika qo'mitasi savdo xizmatlari hajmi bo'yicha yillik rasmiy statistik ma'lumotlarni alohida yuritmoqda.

Umuman olganda, savdo xizmatlarini raqamlashtirishda asosiy maqsad raqamli texnologiyalar sonini shunchaki ko'paytirish emas, balki ulardan foydalanish natijasida yaratiladigan iqtisodiy qiymatni oshirishdan iboratdir. Shu jihatdan, taklif etilgan IRSI metodikasi savdo korxonalarining raqamli transformatsiyasini iqtisodiy jihatdan baholash, investitsion jarayonlarni optimallashtirish va istiqboldagi raqamlashtirish strategiyasini ilmiy asoslash uchun amaliy va samarali vosita bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. OECD. The Digital Transformation of SMEs. – Paris: OECD Publishing, 2021. – URL: https://www.oecd.org/en/publications/the-digital-transformation-of-smes_bdb9256a-en/full-report.html
2. OECD. SME Digitalisation to Manage Shocks and Transitions: 2024 OECD D4SME Survey. – Paris: OECD Publishing, 2024. – 61 p. – DOI: 10.1787/eb4ec9ac-en.
3. OECD. SMEs in the Online Platform Economy // The Digital Transformation of SMEs. – Paris: OECD Publishing, 2021. – URL: https://www.oecd.org/en/publications/the-digital-transformation-of-smes_bdb9256a-en/full-report/component-7.html
4. OECD. OECD Digital Economy Outlook 2024. Volume 1: Embracing the Technology Frontier. – Paris: OECD Publishing, 2024. – URL: https://www.oecd.org/en/publications/2024/05/oecd-digital-economy-outlook-2024-volume-1_d30a04c9/full-report/component-7.html
5. Bianchini M., Lasheras Sancho M. SME Digitalisation for Competitiveness: The 2025 OECD D4SME Survey. – Paris: OECD Publishing, 2025. – 31 p. – DOI: 10.1787/197e3077-en.
6. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. Elektron tijorat savdo hajmi (yillik). – Toshkent, 2025. – SIAT ma'lumotlar bazasi. – URL: <https://siat.stat.uz/data/2833/?lang=uz>
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF–6079-son Farmoni. – 2020-yil 5-oktabr. – URL: <https://lex.uz/docs/-5030957>
8. O'zbekiston Respublikasining "Elektron tijorat to'g'risida"gi O'RQ–792-son Qonuni. – 2022-yil 29-sentabr. – URL: <https://lex.uz/docs/-6213382>
9. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Elektron tijorat sohasini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 885-son Qarori. – 2024-yil 26-dekabr. – URL: <https://lex.uz/docs/-7282643>
10. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. Raqamli iqtisodiyot: axborot iqtisodiyoti va elektron tijorat bo'yicha rasmiy statistik ma'lumotlar. – Toshkent, 2026. – URL: <https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/raqamli-iqtisodiyot>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 8/2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>